



Sygn. akt II USKP 6/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 stycznia 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Frańczak (przewodniczący)

SSN Maciej Pacuda

SSN Romualda Spyt (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku Z. P.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziałowi w P.
o emeryturę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 27 stycznia 2021 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 21 września 2018 r., sygn. akt III AUa (...),

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddział w P. decyzją z dnia 31 marca 2017 r. odmówił Z. P. prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym wobec nieosiągnięcia przez niego - do 1 stycznia 1999 r. - 15 lat pracy w szczególnych warunkach. Organ rentowy wskazał, że nie uwzględnił okresów zatrudnienia od 1

października 1977 r. do 1 stycznia 1978 r. i od 4 stycznia 1978 r. do 31 grudnia 1998 r. z tytułu zatrudnienia w Zakładach M. S.A. w T.

Sąd Okręgowy w P., na skutek odwołania ubezpieczonego, wyrokiem z dnia 6 czerwca 2017 r., zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że przyznał Z. P. prawo do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym, poczynając od ukończenia 60-roku życia, tj. od 16 marca 2017 r. i stwierdził brak odpowiedzialności organu rentowego za nieustalenie istnienia okoliczności niezbędnej do wydania decyzji w sprawie przyznania prawa do emerytury.

Sąd Apelacyjny w (...), wyrokiem z dnia 21 września 2018 r. oddalił apelację organu od powyższego wyroku.

W sprawie ustalono, że Z. P. złożył w dniu 16 lutego 2017 r. wniosek o emeryturę oświadczając, że nie jest członkiem otwartego funduszu emerytalnego. Do wniosku przedłożył świadectwo pracy stwierdzające, że w okresie od 1 października 1977 r. do 30 listopada 2002 r. był zatrudniony w Zakładach M. S.A. w T. na stanowisku monter aparatury i układów hydraulicznych oraz świadectwo wykonywania pracy w warunkach szczególnych stwierdzające, że w tym okresie wykonywał stale i w pełnym wymiarze czasu pracy pracę wymienioną w wykazie A, dziale II, poz. 1 pkt 46 - załączniku do zarządzenia Ministra Przemysłu Chemicznego i Lekkiego Nr 7 z dnia 7 lipca 1987 r. w sprawie prac wykonywanych w szczególnych warunkach w zakładach pracy resortu przemysłu chemicznego i lekkiego. Praca odwołującego się w każdym z okresów zatrudnienia polegała na naprawie urządzeń i maszyn produkcyjnych (suszarki, drukarki, barwiarki), za pomocą których prowadzona była produkcja zakładu. Maszyny, które naprawiał odwołujący się, służyły do wykańczania materiałów i znajdowały się „w ciągu ciepłowniczym”. Większość prac odbywała się w trakcie ruchu maszyn, gdyż wymagał tego tok produkcyjny. Praca odbywała się w warunkach szkodliwych dla zdrowia, przy urządzeniach wytwarzających opary, kwasy i wysoką temperaturę. Odwołujący się zajmował się bowiem remontami urządzeń i maszyn funkcjonujących w ciągu ciepłowniczym w zakładzie, a jego praca odbywała się w trakcie ruchu tych maszyn przy wysokiej temperaturze. Pracę w tym charakterze odwołujący się wykonywał stale i w pełnym wymiarze czasu pracy jako monter aparatury i układów hydraulicznych.

Za Sądem Okręgowym, Sąd Apelacyjny uznał, że odwołujący się w okresie zatrudnienia w Zakładach M. S.A. w T. wykonywał prace wymienione w załączniku do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8 poz. 43 ze zm.; dalej: rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r.) - wykazie A, dziale II, „prace przy wytwarzaniu i przesyłaniu energii elektrycznej i ciepłej oraz przy montażu, remoncie i eksploatacji urządzeń elektroenergetycznych i ciepłych”. Sąd Apelacyjny zauważył, że wprawdzie sporny okres pracy dotyczy innej branży, tj. przemysłu lekkiego, a nie energetyki, lecz podkreślił, że za wykonywaną w warunkach szczególnych należy uznać również pracę przyporządkowaną w wykazie A załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. do innego działu przemysłu niż ten, w którym jest świadczona, jeżeli stopień szkodliwości lub uciążliwości tego rodzaju pracy nie wykazuje żadnych różnic w zależności od branży, w której pracownik jest zatrudniony. W jego ocenie, właśnie taka sytuacja miała miejsce w niniejszej sprawie, gdyż z prawidłowych ustaleń Sądu pierwszej instancji wynika, że odwołujący się w ramach swoich obowiązków narażony był na działanie tych samych czynników, na które narażeni byli pracownicy działu energetyka. Pozwoliło to uznać Sądowi Apelacyjnemu, że odwołujący się spełnił przesłanki prawa do emerytury na podstawie art. 184 w związku z art. 32 ust. 1 i 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 53; dalej: ustawa emerytalna) w związku z § 4 ust. 1 i § 2 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r.

Organ rentowy zaskarżył powyższy wyrok skargą kasacyjną, zarzucając naruszenie prawa materialnego, tj. art. 184 w związku z art. 32 ust. 1 i 4 ustawy emerytalnej w związku z § 4 ust. 1 i § 2 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w związku z wykazem A, działem II załącznika do tego rozporządzenia, przez ich błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że zatrudnienie odwołującego się w charakterze monterów aparatów i urządzeń hydraulicznych stanowi prace w warunkach szczególnych, wymienione w wykazie A, dziale II, „w energetyce”, pomimo że przedsiębiorstwo, w którym był zatrudniony, nie zajmowało się wytwarzaniem i przetwarzaniem energii elektrycznej i ciepłej

oraz dostarczaniem jej odbiorcom i odwołujący się nie był narażony na takie same czynniki jak pracownicy zatrudnieni w energetyce.

Skarżący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy oraz zasądzenie od odwołującego się na rzecz pozwanego zwrotu kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych za wszystkie instancje, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w (...), pozostawiając temu sądowi rozstrzygnięcie o kosztach zastępstwa procesowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przynależność pracodawcy do określonej gałęzi gospodarki ma znaczenie istotne i nie można dowolnie, z naruszeniem postanowień rozporządzenia z 7 lutego 1983 r., wiązać konkretnych stanowisk pracy z branżami, do których nie zostały one przypisane w tym akcie prawnym (por. pośród wielu - wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 3 czerwca 2008 r., I UK 381/07, LEX nr 494112; z dnia 16 czerwca 2009 r., I UK 20/09, LEX nr 515698; z 16 czerwca 2009 r., I UK 24/09, LEX nr 518067; z dnia 1 czerwca 2010 r., II UK 21/10, LEX nr 619638; z dnia 19 maja 2011 r., III UK 174/10, LEX nr 901652). Za przyjęciem branżowo-stanowiskowego charakteru wyodrębnienia poszczególnych prac wykonywanych w szczególnych warunkach przemawia to, że w zależności od działu gospodarki (branży), w którym jest umiejscowione konkretne stanowisko (konkretny rodzaj pracy), jest ono narażone na ekspozycję czynników szkodliwych w stopniu mniejszym lub większym. Jeśli więc prawodawca zdecydował o umieszczeniu określonego rodzaju pracy (stanowiska pracy) w wykazie prac wykonywanych w szczególnych warunkach, przypisując go do konkretnego działu gospodarki (przemysłu, branży), to okoliczność ta bez wątpienia świadczy o narażeniu tego rodzaju pracy właśnie w tym dziale gospodarki na ekspozycję czynników szkodliwych w stopniu większym niż w innych działach gospodarki.

Równocześnie Sąd Najwyższy zajmuje stanowisko, zgodnie z którym taki sposób traktowania wykazów prac w szczególnych warunkach nie ma (i nie może mieć) bezwzględnego charakteru (por. m.in. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 6

lutego 2014 r., I UK 314/13, LEX nr 1439383; z dnia 25 marca 2014 r., I UK 337/13, LEX nr 1458817; z dnia 26 stycznia 2017 r., III UK 51/16, LEX nr 2258032). O ile wykonywanie pracy w ramach innej gałęzi gospodarki (branży), dla której wykaz nie znajduje odpowiednika, zazwyczaj będzie świadczyć o tym, że dany rodzaj pracy nie jest realizowany w narażeniu na ekspozycję czynników szkodliwych w takim stopniu jak w przypadku pracy wykonywanej w ramach gałęzi gospodarki, dla której wykaz taką pracę przewiduje, o tyle może zdarzyć się, że konkretny rodzaj pracy, realizowany w ramach gałęzi gospodarki, dla której wykaz nie przewiduje uznania jej za pracę w szczególnych warunkach, jest wykonywany w warunkach tożsamyh z tymi, które panują w branży, w której ten właśnie konkretny rodzaj pracy jest wymieniony w wykazie (narażenie na ekspozycję takich samych czynników szkodliwych oraz w takim samym stopniu jak w przypadku branży, w ramach której określony rodzaj czynności jest uznawany za pracę w szczególnych warunkach).

Warto także odnotować, że w wyrokach z dnia 17 kwietnia 2014 r., I UK 384/13, LEX nr 1466626; z dnia 24 czerwca 2015 r., I UK 359/14 (OSNP 2017 nr 5, poz. 60); z dnia 6 grudnia 2017 r., III UK 281/16 (LEX nr 2434687) Sąd Najwyższy uznał wprost, że za prace w szczególnych warunkach w energetyce mogą być uznane tylko takie prace, które są realizowane w przedsiębiorstwie działającym w ramach tej gałęzi przemysłu i które polegają na montażu, remoncie i eksploatacji urządzeń elektroenergetycznych i ciepłych, ściśle związanych z wytwarzaniem i przesyłaniem energii elektrycznej i ciepłej. Chodzi przy tym o kwalifikowany charakter tych prac wynikający właśnie z wykonywania ich w obrębie „systemu energetycznego”, w skład którego wchodzi zakłady wytwarzające energię elektryczną i ciepłą oraz przesyłające tę energię do odbiorców. Zgodnie z regulacją działu II, wykazu A, stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r., znaczenie dla nabycia uprawnień do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym ze względu na wykonywanie prac w szczególnych warunkach, mają prace wykonywane stale i w pełnym wymiarze w energetyce, tzn. prace przy wytwarzaniu i przesyłaniu energii elektrycznej i ciepłej oraz przy montażu, remoncie i eksploatacji urządzeń elektroenergetycznych i ciepłych (wykaz A, dział II - w energetyce).

W dotychczasowym orzecznictwie przedstawiono pogląd (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 17 kwietnia 2014 r., I UK 384/13, LEX nr 1466626, czy z dnia 24 czerwca 2015 r., I UK 359/14, OSNP 2017 nr 5, poz. 60), zgodnie z którym energetyka to gałąź przemysłu zajmująca się wytwarzaniem (przetwarzaniem) energii elektrycznej oraz ciepłej i dostarczaniem jej odbiorcom. Nie jest więc uzasadnione zaliczanie do prac szkodliwych w „energetyce” wszystkich prac związanych z montowaniem oraz eksploatacją wszelkich instalacji i urządzeń elektrycznych. Wykonywanie tak szeroko rozumianego rodzaju prac czyniłoby bezprzedmiotowymi granice pojęcia „energetyka” z działu II i przenosiłoby wcześniejsze uprawnienia emerytalne na różne prace elektryczne nienależące do „energetyki”. Wszak w samej „energetyce” nie chodzi o wszelkie prace elektryczne, lecz tylko o wskazane w dziale II wykazu A prace przy wytwarzaniu i przesyłaniu energii elektrycznej i ciepłej oraz przy montażu, remoncie i eksploatacji urządzeń elektroenergetycznych i ciepłych. Branżowy charakter pracy w energetyce ma zatem znaczenie decydujące.

W wyrokach Sądu Najwyższego z dnia 24 czerwca 2015 r., I UK 359/14 (OSNP 2017 nr 5, poz. 60) oraz z dnia 15 października 2019 r., I UK 215/18 (OSNP 2020 nr 9, poz. 100) podkreślono, że za prace w szczególnych warunkach w energetyce mogą być uznane tylko takie prace, które są realizowane w przedsiębiorstwie działającym w ramach tej gałęzi przemysłu (branży) i które polegają na montażu, remoncie i eksploatacji urządzeń elektroenergetycznych i ciepłych, ściśle związanych z wytwarzaniem i przesyłaniem energii elektrycznej i ciepłej. Chodzi przy tym o kwalifikowany charakter tych prac wynikający właśnie z wykonywania ich w obrębie „systemu energetycznego”, w skład którego wchodziły zakłady wytwarzające (przetwarzające) energię elektryczną i ciepłą oraz przesyłające (dostarczające) tę energię do odbiorców. Z kolei umieszczenie w dziale II wykazu A (na takich samych, równych zasadach) prac montażowych, remontowych i eksploatacyjnych oznacza, że każdy z tych rodzajów prac musi charakteryzować się narażeniem na ekspozycję takich samych czynników szkodliwych oraz takim samym stopniem owej ekspozycji. Jeśli bowiem prawodawca wymienia jedynie rodzaje czynności, których wspólną cechą jest ich realizacja przy wytwarzaniu i przesyłaniu energii elektrycznej i ciepłej, to bez

względu na to, czy są one wykonywane przy montażu, remoncie bądź eksploatacji urządzeń służących do wytwarzania i przesyłania energii, muszą charakteryzować się takim samym stopniem szkodliwości dla zdrowia i uciążliwości. Jest to możliwe tylko wówczas, gdy wszystkie te prace są wykonywane w takich samych (albo przynajmniej bardzo zbliżonych) warunkach i stanowią pewien ciąg technologiczny, który rozpoczyna się od montażu urządzeń elektroenergetycznych i ciepłych służących wytwarzaniu i przesyłaniu energii elektrycznej i ciepłej, a następnie jest związany z ich bieżącą eksploatacją, w ramach której będzie też występować konieczność przeprowadzenia remontów tych urządzeń. Istotą prac w szczególnych warunkach jest ich szkodliwe oddziaływanie na organizm człowieka, prowadzące do szybszego obniżenia wydolności organizmu. Stan faktyczny stanowiący podstawę dochodzonych uprawnień musi więc opisywać sytuację mieszczącą się w definicji pracy w szczególnych warunkach ujętej w art. 32 ust. 2 ustawy emerytalnej, czyli pracę o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagającą wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia.

Wprawdzie pracodawca odwołującego się wskazywał na wykonywanie pracy montera obchodowego urządzeń gospodarki wodnej (wykaz A, dział II, poz. 1 pkt 46, w energetyce - załącznika do zarządzenia Ministra Przemysłu Chemicznego i Lekkiego Nr 7 z dnia 7 lipca 1987 r. w sprawie prac wykonywanych w szczególnych warunkach w zakładach pracy resortu przemysłu chemicznego i lekkiego), to jednak ustalone przez Sąd czynności wykonywane przez odwołującego się nie potwierdziły, że pracował on przy remoncie bądź eksploatacji urządzeń służących do wytwarzania i przesyłania energii, gdyż na stanowisku montera aparatów i układów hydraulicznych wykonywał on naprawę urządzeń i maszyn produkcyjnych (suszarek, drukarek, barwiarek), służących do wykańczania materiałów. Stwierdzenie, że maszyny te znajdowały się „w ciągu ciepłowniczym” jest po pierwsze niezrozumiałe, po drugie, nie wyjaśnia, czy maszyny te obsługiwały ciąg technologiczny służący wytwarzaniu i przesyłaniu energii elektrycznej i ciepłej, czy też że jedynie korzystały z dostarczonej energii ciepłej (co wydaje się bardziej prawdopodobne). Natomiast otwartą kwestią pozostaje

możliwość zakwalifikowania pracy odwołującego się pod poz. 25 działu XIV, wykazu A -załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. i art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c., orzekł jak w sentencji.